

6-7

HERALDIKA TRICETILETÉ VÁLKY

Pražskou defenestrací dne 23. května 1618 začala a mírem Vestfálským dne 24. října 1648 skončila válka třicetiletá. Obě data spolu úzce souvisejí proto, že přespriliš neblaze zasáhla do života a existence našich historických zemí takřka ve všech úsecích, jak v politickém, náboženském a národnostním, tak v hospodářském, uměleckém, mravním i společenském.

Není naším úmyslem pojednávat o detailech tohoto údobí, jeho historiografii ponecháváme dějopiscům. Chceme však léta válečných hrůz a utrpení projít, pokud se jen dotýkají zájmů zemí Koruny České, abychom vytvořili vhodnou kulisu našemu heraldickému pojednání. Budeme je komentovat jen heslovitě, abychom více místa mohli věnovat zájmům heraldiky.

Počátek 17. století je po celé Evropě poznamenán novou vlnou náboženských sporů. Jí byly citelně zasaženy i země Koruny České. V čele strany katolické tu stál Zdeněk Popel z Lobkovic, nejvyšší kancléř království, po jeho boku stanuli Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a později Jaroslav Bořita Smečenský z Martinic; na Moravě byl hlavou katolické strany František kardinál z Dietrichsteinu a Karel kníže z Liechtensteinu. V popředí protestantů se objevila neméně známá jména, jako byl Václav Budovec z Budova a Karel starší ze Žerotína, oba známí svým vzděláním i ušlechtilostí.

Roku 1609 podepsal král Rudolf II. svůj Majestát, jímž byla uznána česká konfese z roku 1575 a svoboda vyznání. Brzo poté Rudolf II. odstupuje a po jeho smrti se ujímá vlády král Matyáš. Za něj se do císařské tajné rady dostává jako jediný protestant Jindřich Matyáš hrabě Thurn, sekretářem královské kanceláře se pak stává Pavel Michna z Vacínova. Thurn je však zbaven hodnosti karlstejského purkrabí a na protestantské jeviště přichází i jeho přítel Václav Vilém z Roupova; podporu nachází i u pana Colony z Felsu.

Situace v České zemi se pak začíná přioštrovat, události v Hrobech a v Broumově běh dějin uspišily. Na březen 1618 svolali defensoři do Prahy stavovský sjezd a již přichází den 23. května - Pražská defenestrace, počátek třicetileté války. Z výše 28 loket padají Slavata a Martinic do hradebního příkopu a za nimi písař Fabricius. Bylo zvoleno 30 direktorů a Matyáš prohlášen za sesazen z trůnu. Cesta k Bílé Hoře byla nastoupena.

V listopadu poráží Thurn a Bethlén Gábor císařské. Moravští stavové, vedení Ladislavem Velenem ze Žerotína, svěřují vůdcovství stavovského vojska Albrechtu Václavu Eusebiu z Valdštejna. Ten však přechází i s obrístem Jiřím z Náchoda na stranu císařskou, Karel ze Žerotína a kardinál z Dietrichsteinu jsou jati a internováni. Protestantská Unie posílá na pomoc Čechům vojevůdce Mansfelda, ten je však poražen a Morava napadena hrabětem Dampierem.

V srpnu roku 1619 byl direktory zvolen za krále českého Friedrich falckrabě Rýnské, svak krále Jakuba anglického. Tato volba však roztrpčila české luterány, neboť Friedrich Falcký byl kalvín. A tak se v roce 1620 naskytá císařským příznivá situace: kníže Maxmilián Bavorský se spojuje s hrabětem Tillym a hrabětem Buquoyem, s císařsko-bavorskou armádou vpadá do Čech a přes Budějovice táhne na Plzeň. Vrchními vůdci českého vojska se stávají Christiaan kníže Anhaltské, Jiří z Hohenlohe a hrabě z Thurnu. A uvedme i proslulého maršálka z Pappenheimu.

Nastává 8. listopad 1620, osudný den Bílé Hory. Boj začal o polední a za necelé dvě hodiny byl dobojován. Všichni známe tragický osud hrdinných Moravanů, nejměrnějších na bělohorské pláni. Falckrabě rýnský zbaběle opouští bojiště, na které ani nevstoupil, a tak provždy ztrácí Svatováclavskou korunu.

Správce Čech se stává Karel z Liechtensteinu a správce Moravy kardinál z Dietrichsteinu. 20. června 1621 je na Staroměstském náměstí vykonána exekuce nad sedmadvaceti pány, rytíři a měšťany, mezi nimiž jsou slavná jména jako Jáchym Odřej Schlik z Holejče a Passaunu, Václav Budovec z Budova, Kryštof Harrant z Polzic a Bezdruzic, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, rytíři Czernic z Chudenic a Dvořecký z Olbramovic, věhlasný lékař Jan Jessenius z Jesenného a další. Poprava vykonána za 4 hodiny a hlavy dvanácti nejpřednějších odsouzenců vystaveny pro výstrahu na staroměstské věži mostecké v Praze. To již po sedmileté vládě Matyášově nastoupil roku 1619 na český trůn král Ferdinand II.

Byl vydán "generální patent". Za předsednictví knížete Liechtensteina ustavena konfiskační komise. Pouze čtvrtina půdy zůstává v rukou původních majitelů. Bratrství kazatelé se ukrývají na statcích Karla ze Žerotína, mezi nimi i učitel národů Jan Ámos Komenský.

Roku 1627 bylo vydáno Obnovené zřízení zemské. Byla stanovena dědičnost českého královského trůnu, k dosavadním třem stavům panskému, rytířskému a měšťskému připojen čtvrtý duchovní. Česká šlechta odchází do emigrace. V červnu roku 1625 propukla pod vedením Christiana krále dánského válka "Dánská". V dubnu 1626 poráží Valdštejn u Dessavy Mansfelda.

V oněch kritických letech se objevuje na poli válečném i švédský král Gustav Adolf, naděje veškerého protestantského světa. V červnu 1628 vylodují se švédské sbory u Stralsundu.

Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, po matce z krve pánů Smiřických, hromadí koruny, hodnosti a tituly: generallissimus vojsk císařských, kníže svatě říšské, rytíř řádu Zlatého rouna, vévoda z Frýdlantu /1627/, z Meklemburku /1628/, ze Zaháně /1627/, z Hlohova /1628/, velkoadmirál Severního a Východního moře ad.

Ale roku 1630 prosadil sněm říšských knížat v Řezně Valdštejnovo sesazení. 17. září 1631 střetává se Gustav Adolf, Braniboři a Sasové u vsi Breitenfeldu s císařskými, jichž velí hrabata Tilly a Gallas. Do Čech vpadá saský maršálek Arnim, s nímž táhnou i Jan z Bubna, Pavel Kaplíř ze Sulevic a jiní. 15. listopadu vtáhli do Prahy, kam za pět dní poté v doprovodu saského kurfiřta přibyli i pán z Roupova a Ladislav Velen ze Žerotína.

16. listopadu 1632 dochází mezi Švédy a Valdštejnem, opět vzatým na milost, k bitvě u Lützen; v této bitvě švédský král padl.

V únoru 1633 byl poražen Thurn Valdštejnem u Svitav. Krátce po Thurnově smrti byl 25. února 1634 v Chebu zavražděn i vévoda Frýdlantský, jehož tužbou prý bylo vsadit si korunu českých králů na svou hlavu. Snad? To vědí jen jeho hvězdy. Po jeho smrti byl jemu i všem jeho přátelům a stoupcům, důstojníkům v jeho plucích Kinskému z Vchynic, Trčkovci z Lípy, Illovovi a dalším zkonfiskován majetek. Na jeho místo císařského velitele nastoupil kníže Ottavio Piccolomini.

30. května 1635 uzavřelo Sasko s císařem "mír Pražský", saský kurfiřt dostal v dědičné léno obě markrabství Horní a Dolní Lužice a tím byly tyto dva klenoty navždy ztraceny z České koruny. 15. února 1637 umírá Ferdinand II., v té době je Friedrich Falcký již pět let mrtev. Na český trůn se dostává Ferdinand, toho jména již třetí. České země válkou nesmírně trpěly, procházely jimi vojenské šiky pod velením Bannerovým, Torstensonovým, Wrangelovým, Königsmarckovým a jejich vpádům čelila vojska hraběte Gallase.

Roku 1642 jsou Švédové v Olomouci a v Kroměříži. Ale na obzoru je již rok 1648, kdy mírem v Münsteru a v Osnabrücku končí dlouholeté strádání a utrpení, na které snad žádná evropská země tak tragicky nedoplatila jako právě země české.

V závěru je třeba se zmínit ještě o dvou státnících a po-

liticích, kteří hráli důležitou roli na dějišti třicetileté války, i když se jí přímo nezúčastnili, o švédském kancléři hraběti Oxenstiernovi a o francouzském ministru kardinálu de Richelieu. A tak jsme se dotkli hlavních a nejdůležitějších postav onoho neblahého období třiceti let a nyní obrátíme pozornost k jejich heraldickým atributům.

A.C.W.R.

POPISY ZNAKŮ

A n h a l t : Štít polcený, v pravém poli stříbrném polovina červeného orla se zlatou zbrojí, levé pole devětkrát černě a zlatě dělené, přes ně pokosem položen zelený routový věnec. Na korunované přílbě s černo zlatými přikryvadly dva svazky pavích pér /v přirozené barvě/, držené dvěma černě a zlatě čtvrcenými zkříženými pažemi. Knížecí plášť a koruna.

B a v o r s k o : Modře a stříbrně pokosem routovaný štít, korunovaný kurfiřtským kloboukem.

Z b u b n a : Zlatý buben na modrém štítě. Přikryvky modro zlaté; v klenotu buben jako na štítě, za nímž se spatřují tři pštrosí péra, zlaté, modré, zlaté. /Někdy se místo zlaté uvádí stříbrná/.

B u d o v e c : Na červeném štítě dvě stříbrná břevna. Na korunované přílbě s červeno stříbrnými přikryvadly dvě stříbrná pštrosí péra.

B u q u o y : Na červeném štítě pokosem tři břevna, potažená modro stříbrnou popeličinou. Na korunované přílbě s červeno stříbrnými přikryvadly praporec s obrazem ze štítu, se zlatým třepením, na červeně a stříbrně pokosem kousovaném kopí.

C í s a ř a k r á l : Ve zlatém štítě černý dvojhlavý orl se svatozáří, na prsou má čtvrcený štít s polceným srdečním štítkem, v němž vpravo znak Babenbergů /v červeném poli stříbrné břevno/, vlevo znak Burgundů /pole pětkrát zlaté a modře pokosem dělené, červeně lemované/; 1. a 4. pole hlavního štítu nese znak Čech /v červeném poli stříbrný korunovaný dvojocasý lev se zlatou zbrojí/, v 2. a 3. poli znak starých Uher /pole sedmkrát stříbrné a červeně dělené/. Nad hlavním štítem císařská koruna, kolem štítu ovinut řetěz

řádu Zlatého Rouma s klenotem.

C o l l o n n a : Štít čtvrcený se středním štítkem, který je desetkrát stříbrně a černě dělen, s červenou čtvrtí v pravém spodním rohu, v níž zlatý pohár s poklopem. V 1. a 4. poli červeném stříbrný zlatě korunovaný sloup, v 2. a 3. poli černém stříbrné břevno, v 2. poli se zlatou lilií, ve 3. s červenou růží. Tři korunované přílby; na prostřední mezi buvolími rohy zlatý pohár ze štítu, na pravé korunovaná mořská panna se dvěma ocasey, držící v pravici zlatou hvězdu, na levé černé křídlo se stříbrným břevnem, v němž zlatá lilie. Přikryvadla uprostřed černá stříbrná a červená zlatá, vpravo červená zlatá, vlevo černá stříbrná.

Č z e r n i n : Štít červeně a modře polcený, vpravo bez figury, vlevo tři stříbrná břevna. Na korunované přílbě s přikryvadly červeno stříbrnými a modro stříbrnými dvě křídla, pravé červené, levé modré s třemi stříbrnými břevny.

D á n s k o : Na zlatém červenými srdci posázeném štítě tři modří korunovaní kráčeji lvi. Nad štítem královská koruna. Kolem řetěz řádu Bílého Slona.

D i e t r i c h s t e i n : Štít pokosem zlaté a červeně dělený s dvěma stříbrnými vinařskými noži. Zde čtvrcen s arcibiskupstvím olomouckým /v červeném poli šest stříbrných hrotů/ a ozdoben kardinálským kloboukem a biskupským křížem, infulí a berlou.

D v o ř e c k ý : Na modře a stříbrně polceném štítě stříbrně a červeně polcená orlice se zlatým půlměsícem, ukončeným jetelovými listy na prsou. Na přílbě s červeno stříbrnými přikryvadly dvě křídla, stříbrná a červená, s tímž půlměsícem jako prsa orlice.

F i a l c . R ý n s k á : Štít červeným hrotem polcený, vpravo modře a stříbrně pokosem routovaný, vlevo černý, v němž zlatý červeně korunovaný lev; v červeném hrotu zlaté říšské jablko. V našem případě tvoří druhé pole čtvrceného znaku Českého krále. V jeho 1. poli český lev, ve 3. Morava a Slezsko, ve 4. obě Lužice. Nad štítem královská koruna /nikoli Svatováclavská/, kol štítu obtočen Podvazek.

G a l l a s : Štít zlatě a modře čtvrcený; v 1. a 4. poli černá korunovaná orlice, v 2. a 3. poli zlaté břevno. Nad štítem starohrabecí koruna.

H a r r a n t : Na červeném štítě stříbrný kohout s černými ocasními pérv. Přikryvadla červeno stříbrná. Na přílbě týž kohout.

H o h e n l o h e : Štít čtvrcený, v 1. a 4. stříbrném poli dva černí kráčeji levharti, ve 2. a 3. černě a zlatě děle-

ném, v horní polovině běžící zlatý korunovaný lev, v dolní 10 / 5 + 5 / černých rout. Na korunované přílbě s červeně stříbrnými přikryvadly dva stříbrné bývolí rohy, z nichž na vnější straně vyrůstá po pěti zlatých lípových větévkách; později stříbrný fénix s červenými péry na křídlech.

J e s s e n i u s : Ve zlatém štítě na zeleném kopci před zeleným listnatým stromem krácející a vpřed hledící černý medvěd, který je bodán z oblak v levém horním rohu vynikající červeně oděnou rukou, držící lovecký šíp. Krydla červeně stříbrná; z koruny rostoucí medvěd, držící v tlapách olšovou větev.

K a p l í ř : Štít čtvercový, v 1. a 4. modrém poli červeně a stříbrně šachované orličí křídlo, 2. a 3. pole červeně a zlatě polcené; vpředu stříbrné břevno, vzadu půl černé orlice na poltící čáře. Přikryvadla červená a stříbrná, na korunované přílbě orličí křídla, červeně a stříbrně šachovaná.

K i n s k ý : V červeném štítě tři stříbrné vlčí zuby, vystupující z levého okraje štítu ke středu. Přikryvadla červeně stříbrná, v klenotu křídlo.

k r á l a c í s a ř : viz vpředu.

L i e c h t e n s t e i n : Štít čtvercový se zlatě a červeně děleným středním štítkem a modrým vsunutým hrotem se zlatou loveckou trubkou na červené šnůře. V 1. poli hlavního štítu zlatě černá korunovaná orlice se stříbrným půlměsícem na prsou /Slezsko/, 2. pole devětkrát zlatě a červeně pruhované, pokosem přeložené zeleným routovým věncem, 3. pole červeně a stříbrně, polcené, ve 4. poli zlatě černá korunovaná panenská orlice se stříbrnou hlavou; nad štítem kufříčká klobouk s knížecím pláštěm. Štít obtočen řetězem Zlatého Rouna.

L o b k o w i c z : Štít čtvercový, 1. a 4. pole červeně a stříbrně dělené, ve 2. a 3. stříbrném černá pokosem položená orlice se stříbrným půlměsícem na prsou. Na korunované přílbě s červeně stříbrnými pokrývkami vyniká červený toulec s rostoucím stříbrným pštrosím párem.

M a n n s f e l d : Štít čtvercový, 1. a 4. pole pětkrát stříbrně a červeně dělené, v 2. a 3. stříbrném 6 / 3 + 3 / červených rout. Nad štítem korunovaná přílba s červeně stříbrnými přikryvadly, v klenotu 8 praporečků /vpravo 4, vlevo 4/ na zlatých žerdích, zbarvených jako 1. pole.

M a r t i n i c z : Na červeném štítě 2 stříbrná lekna uprostřed se zlatou osmihrotou hvězdou. V klenotu mezi dvěma červenými křídly, zdobenými stříbrnými lekny, císařskou korunou korunovaný štítek Babenberský s 3 zlatými písmeny F M R.

M i c h n a : Původní znak: Na modrém štítě polovina zlatého

zajíce. Nad štítem přílba s modro zlatou točenicí, s přikryvadly týchž barev; v klenotu dva bývolí rohy střídavě zlatě a modře dělené, přes ně dvě zkřížené střely, modrá a zlatá. Polepšený znak: Štít pokosem dělený, zlatý a červený, v horním poli černá korunovaná orlice, v dolním na zeleném trojvrší stříbrný dvouocasý korunovaný lev. Nad štítem korunovaná přílba s černo zlatými a červeně stříbrnými přikryvadly, v klenotu černá korunovaná orlice se zlatým korunovaným "F" na prsou.

P a p p e n h e i m : V modrém štítě 6 / 3, 2, 1 / stříbrných železných kloboučků. Na přílbě s modro stříbrnými pokrývkami zlatě korunovaný trup mouřenínky s dvěma zlatými copy, v modrém šatě se zlatými knoflíky. Za štítem na zlatém kopci černě a stříbrně dělená korouhev, v níž dva zkřížené červené meče /maršálek/.

P i c c o l o m i n i : Štít čtvercový, v 1. a 4. poli stříbrném modrý kříž, na němž 5 / 1 + 3 + 1 / zlatých půlměsíců, 2. a 3. pole třikrát polcené, v jednotlivých polích znaky: Staré Uhry, Anjou, Jeruzalém, Aragon. Nad štítem přílba se starou korunou princů; kolem štítu řetěz Zlatého Rouna.

R o u p o v : Na stříbrném štítě černý kůl, přes celý štít zlatá orlice. Táž v klenotu mezi černým a stříbrným rohem. Přikryvadla černá stříbrná.

S a s k o : Štít, zdobený kurfiřtským kloboukem, je devětkrát černě a zlatě dělen a pokosem překryt zeleným routovým věncem /korunou/.

S l a w a t t a : Štít polcený s modrým středním štítkem, v němž zlatá růže; v pravé modré polovině tři zlatá břevna, vlevo čtvercovo: v 1. modrém poli zelený věnec s pěti zlatými růžemi, 2. pole zlatě a červeně děleno, ve 3. modrém pod zlatou listovou korunou zlaté románské "M", ve 4. modrém zlatá kotva. Dvě korunované přílby s modro zlatými přikryvadly, na pravé modrá deska s 3 zlatými břevny, nahoře postřkaná sedmi střídavě zlatými a modrými pštrosími páry, na levé dvě černá /modrá? / křídla, posázená zlatými srdci a namísto brků zakončená pštrosími péry, mezi křídly zelený věnec s růžemi jako ve štítě. Mezi oběma přílbami červený štítek se stříbrným břevnem a třemi zlatými písmeny F M R, který je korunován zlatou císařskou korunou. Štít drží dva černí medvědi.

S m i ř i c k ý : Štít pokosem stříbrně a černě dělený. Přikryvadla černá a stříbrná; v klenotu dvě orlí křídla, černě a stříbrně.

S c h l i c k : Štít čtvercový se středním štítkem stříbrným, v němž na zelené půdě se dva korunovaní červení lvi opírají o červenou uprostřed stojící věž; v 1. a 4. modrém poli zlatě korunovaný zlatý lev, držící v předních tlapách malý stří-

brný kostelík s červenou střechou, v 2. a 3. červeném poli stříbrný prokmutý hrot a uvnitř polí prsteny / 2, 1 / střídavých barev. Tři korunované přilby; v klenotu uprostřed červený zlatě korunovaný sedící lev zředu, červeno zlatá přikryvadla, vpravo mezi dvěma modrými křídly zlatý korunovaný lev, držící stříbrný kostelík s červenou střechou, přikryvadla modro zlatá, vlevo dvě křídla v barvách 2. a 3. pole, přikryvadla červená a stříbrná.

Š v é d s k o : V modrém štítě tři /2, 1 / zlaté královské listové koruny. Nad štítem uzavřená zlatá královská koruna.

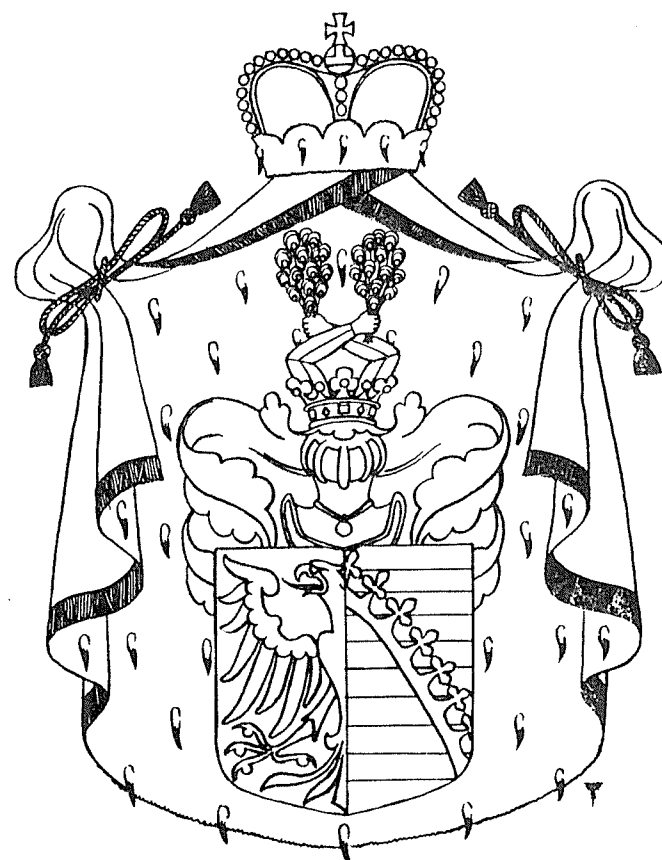
T h u r n : Štít čtvcený, v 1. modrém poli dvě zlatá zkřížená oboustranná liliová žezla, v patě pole provázená zlatou lilií, 2. pole stříbrné s červenou věží, v níž černá brána a okna, v 3. červeně a stříbrně polceném poli vpředu polovina korunované stříbrné orlice, vzadu červený kříž, ve 4. zlatém červený modře korunovaný lev. Čtyři korunované přilby: na první vpravo červený modře korunovaný rostoucí lev, na první vlevo červená věž s černou branou a okny, na druhé vpravo stříbrná korunovaná orlice, na druhé vlevo vzlétající stříbrná holubice se zelenou ratolestí v zobáku a v pařátech držící zlatou stužku s černým nápisem "TRANQUILLITAS". Přikryvadla červeno stříbrná.

T i l l y : V červeném štítě stříbrný zlatě korunovaný lev s děleným štítkem na prsou: horní pole černé a stříbrné šachováno, dolní zlaté. Nad štítem starohraběcí koruna.

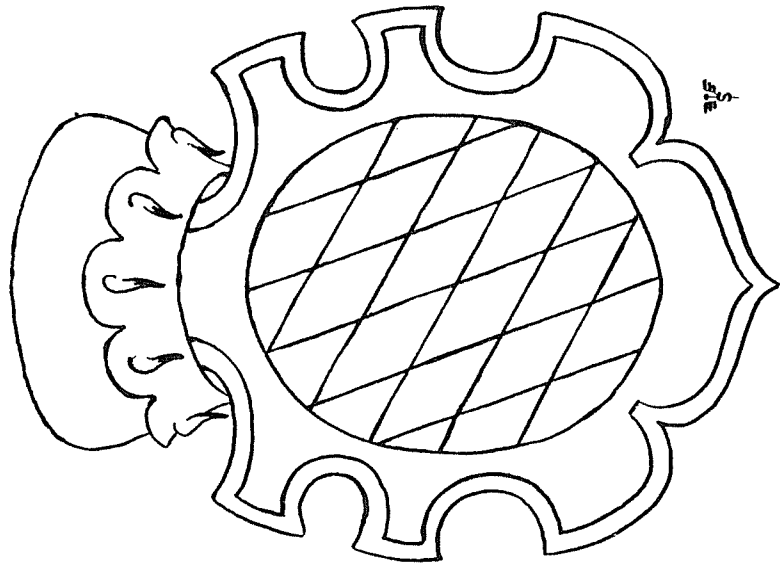
T r č k a : Štít černě, stříbrně a červeně dělený. V klenotu dva rohy, červený a stříbrný, postrkané šesti praporky střídavých barev; přikryvadla červená a stříbrná.

V a l d š t e j n : Na červeném štítě zlatá korunovaná orlice nesoucí na prsou zlatě a modře čtvcený štítek, v němž čtyři ke středu hledící lvi střídavých barev. Nad štítem vévodský klobouk; kolem štítu řetěz Zlatého Rouna.

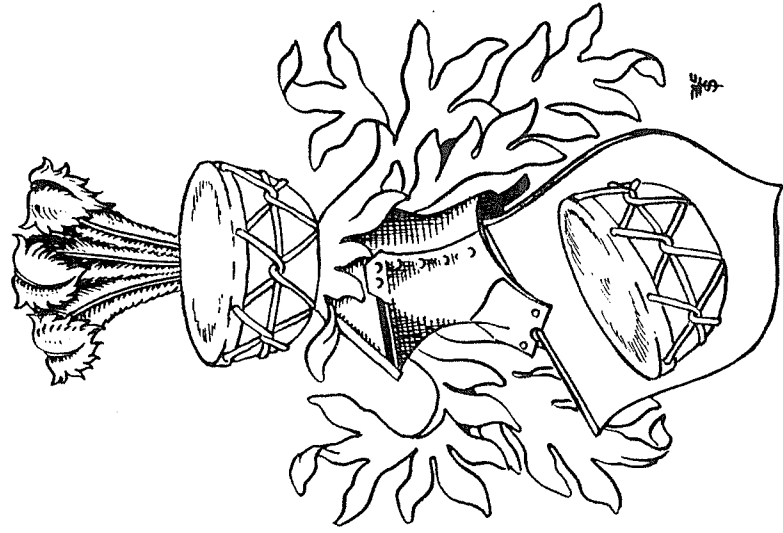
Ž e r o t í n : V červeném štítu ze stříbrného trojvrší rostoucí černý zlatě korunovaný lev. Na korunované přilbě s červenými a stříbrnými přikryvadly rostoucí lev ze štítu.

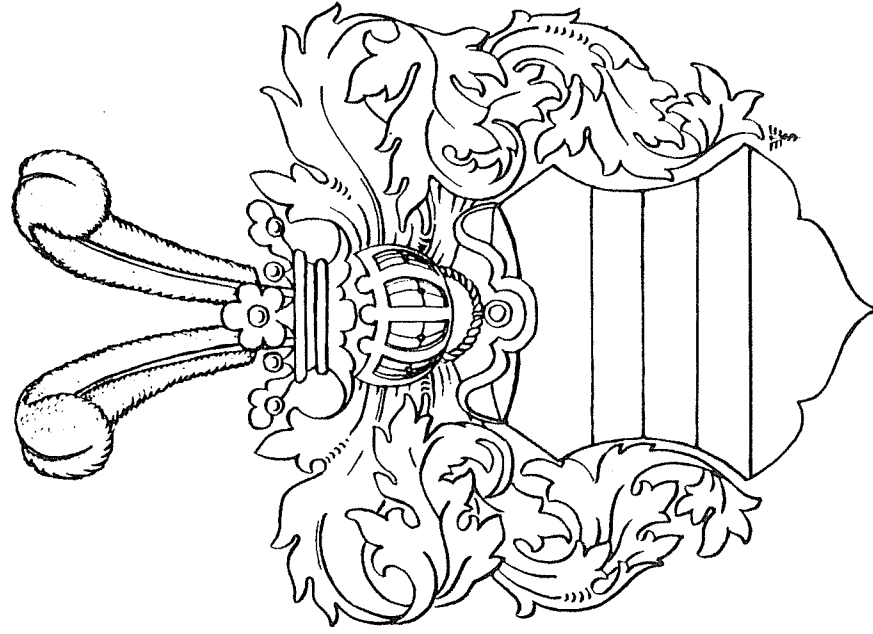
A n h a l t

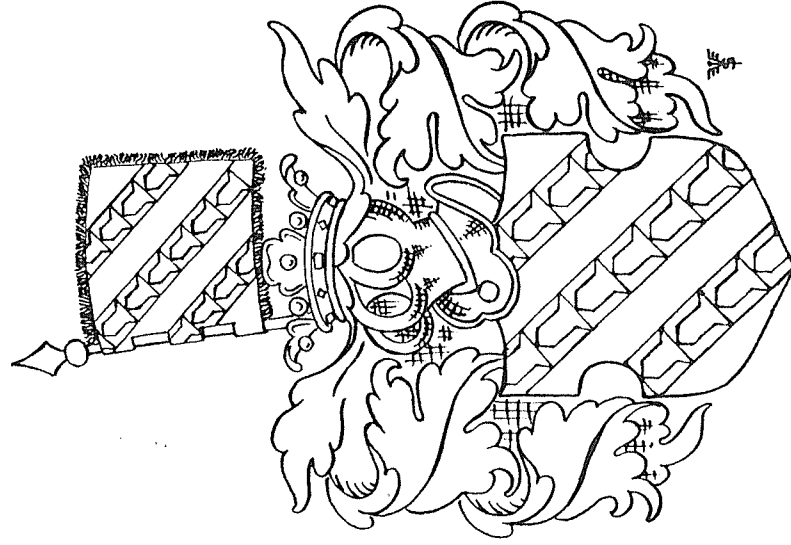
B a v o r s k o

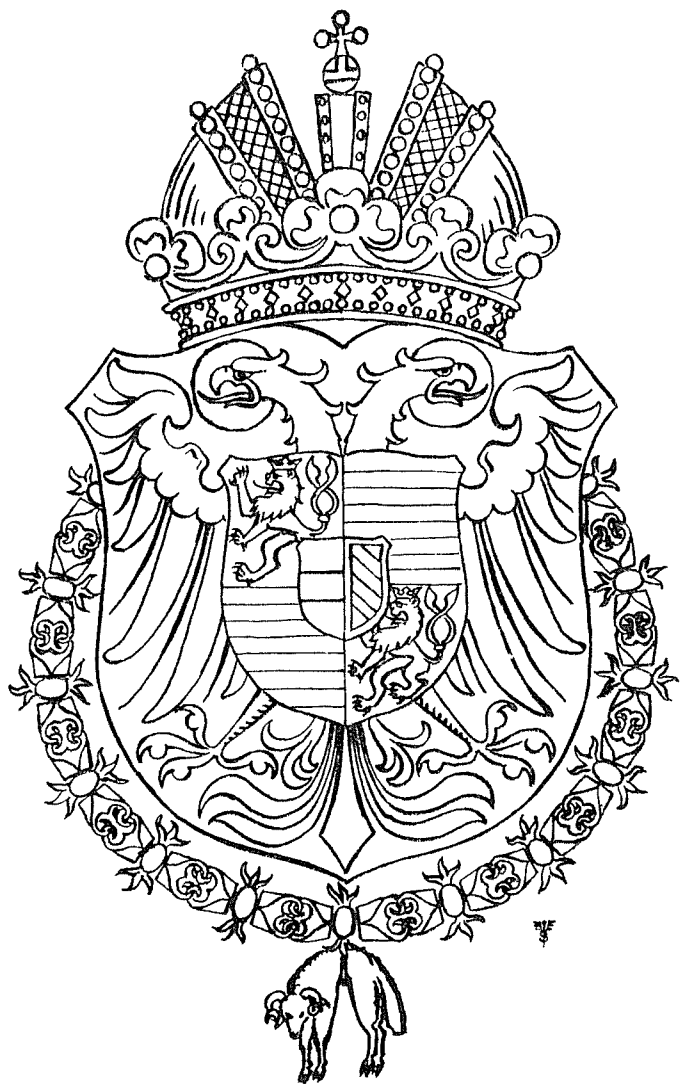
B u b n a

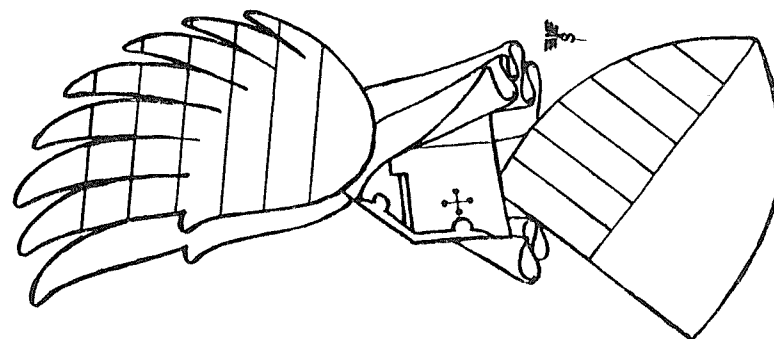
B u d o v e c

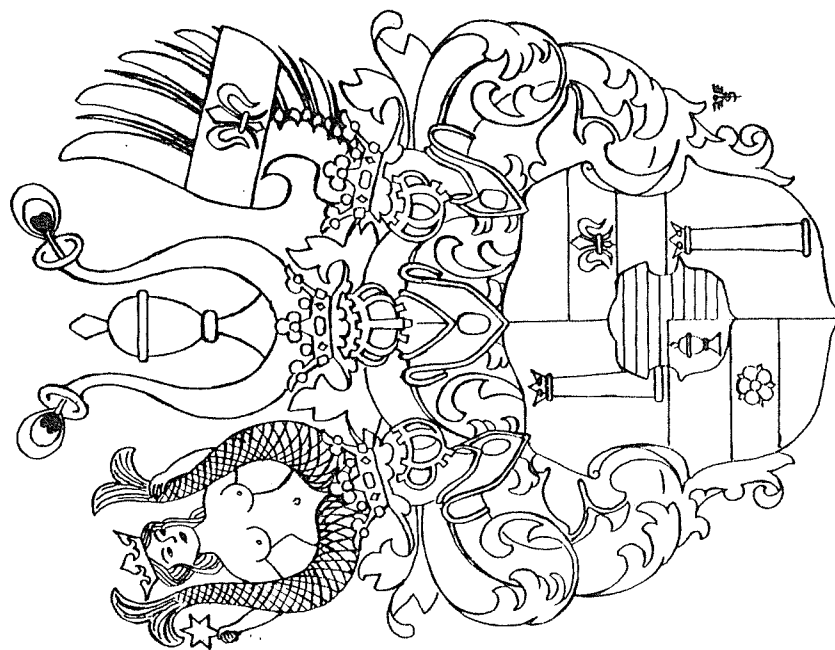
B u q u o y

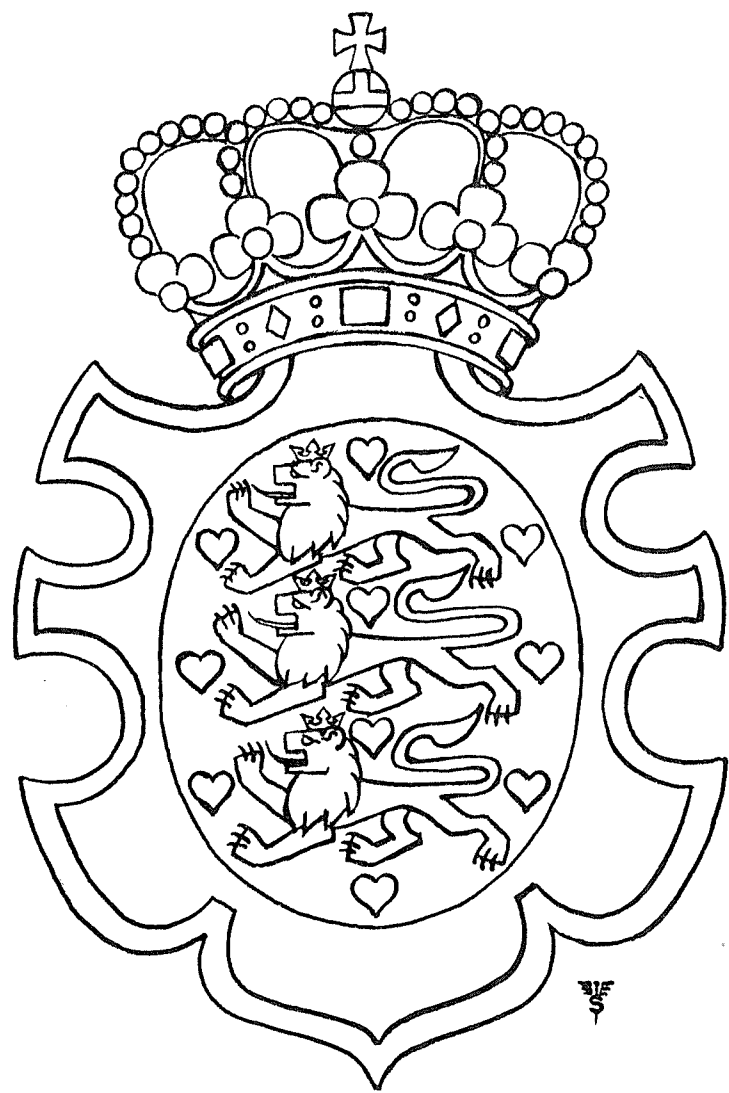
C í s a ř a k r á l

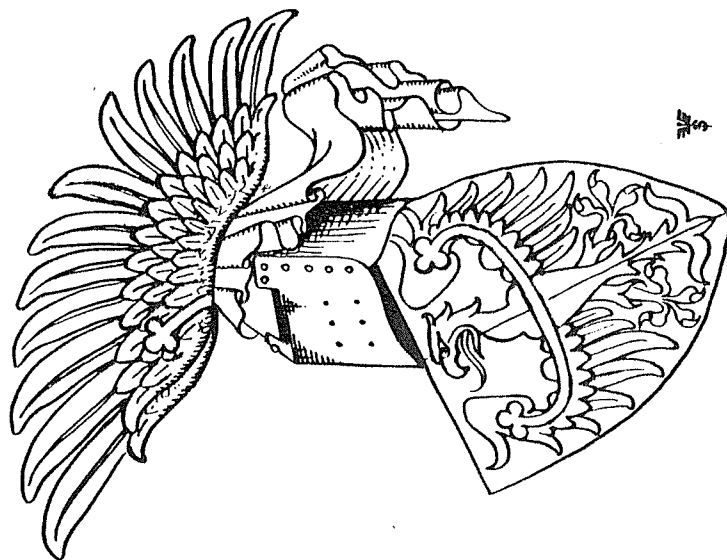
C z e r n i n

C o l o n n a

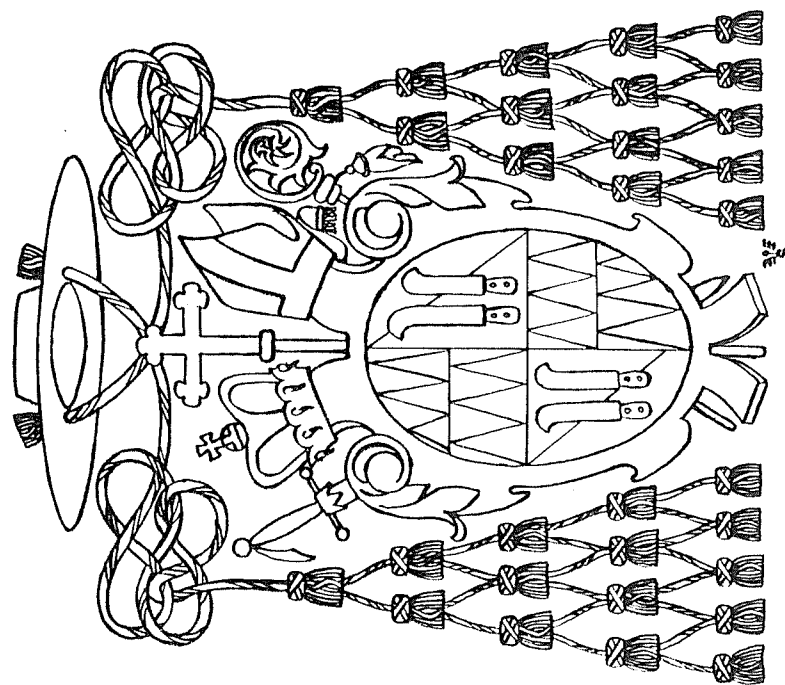

D á n s k o

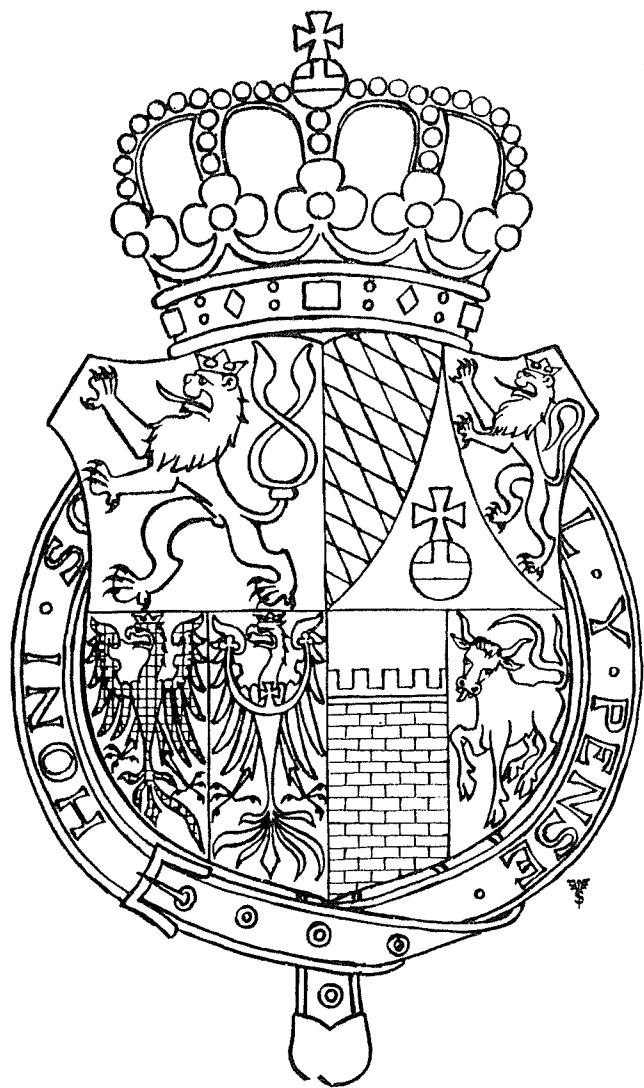
34

D v o ř e c k ý

35

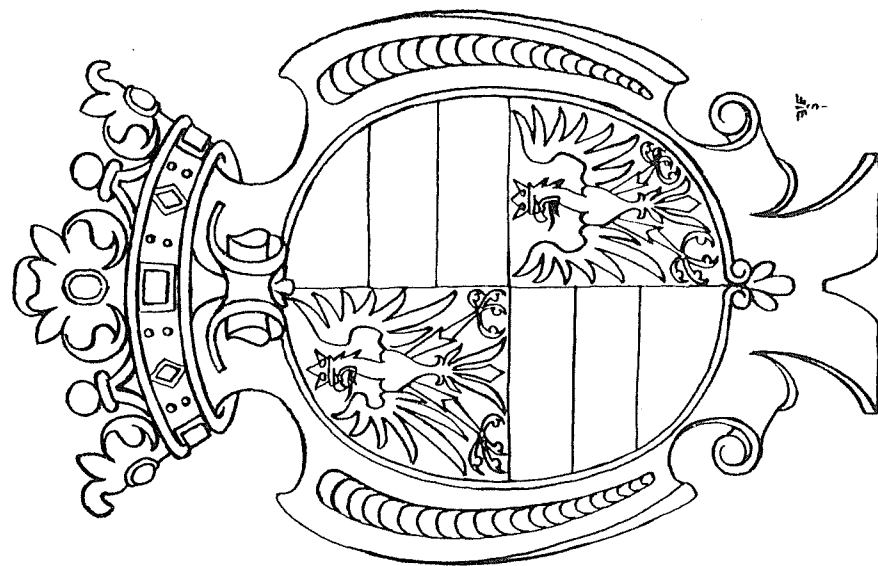
D i e t r i c h s t e i n

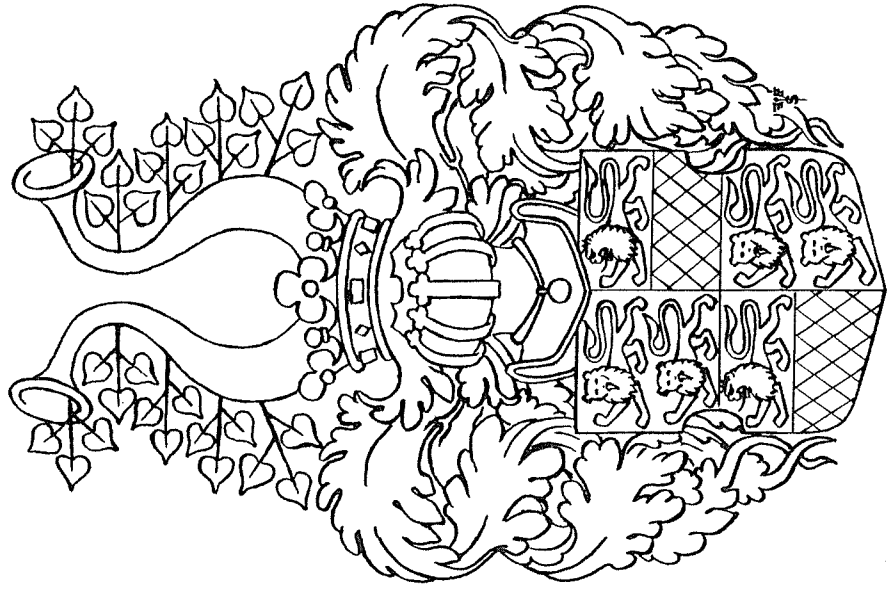
F a l c R ý n s k á

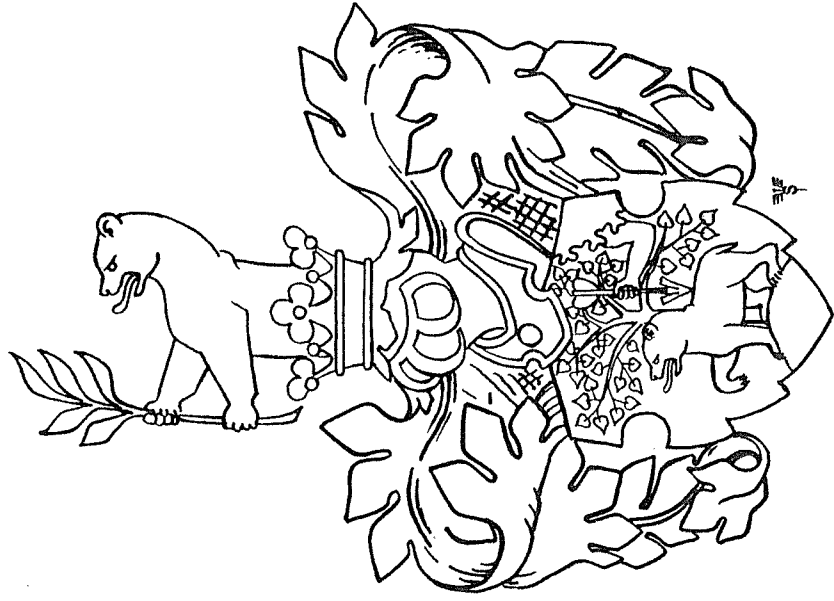
H a r r a n t

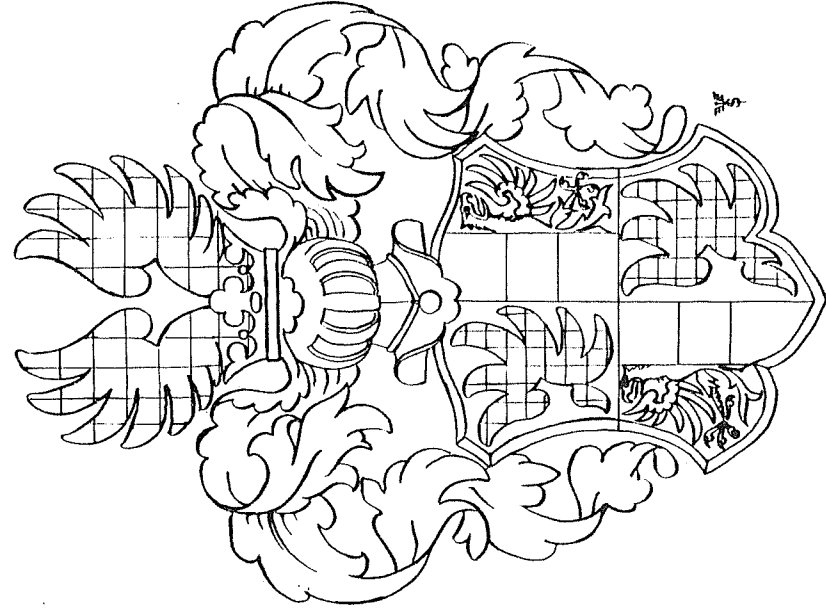
G a l l i a s

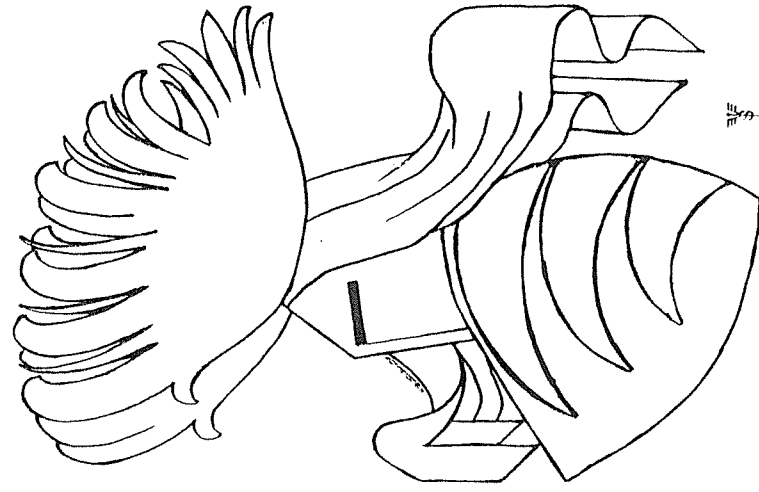
H o h e n l o h e

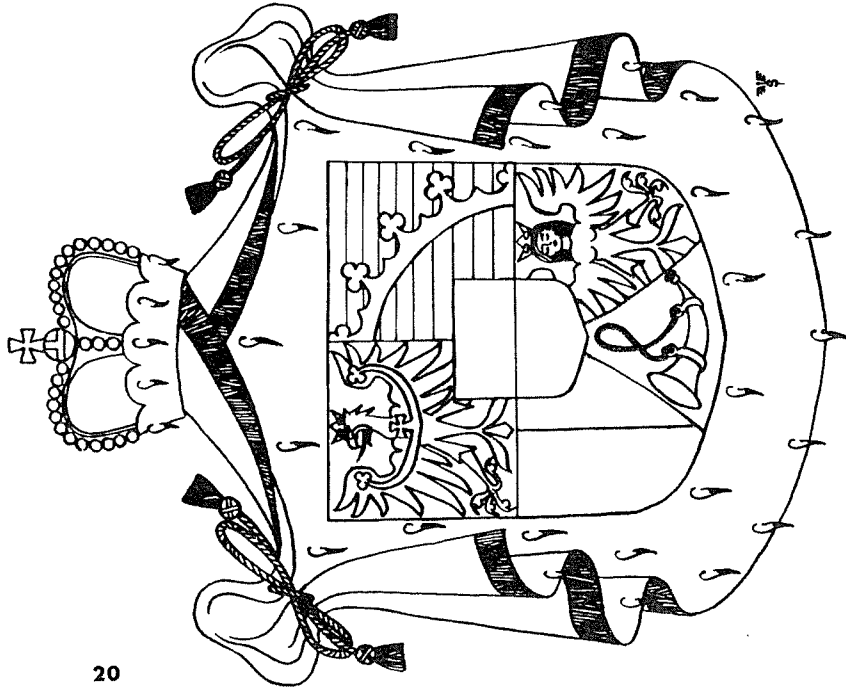
J e s s e n i u s

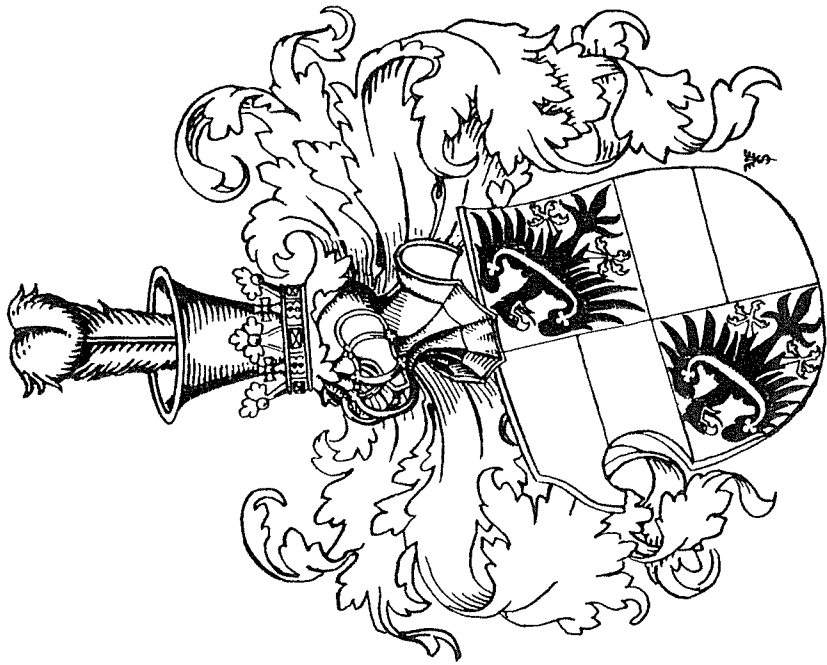
K a p l í ř

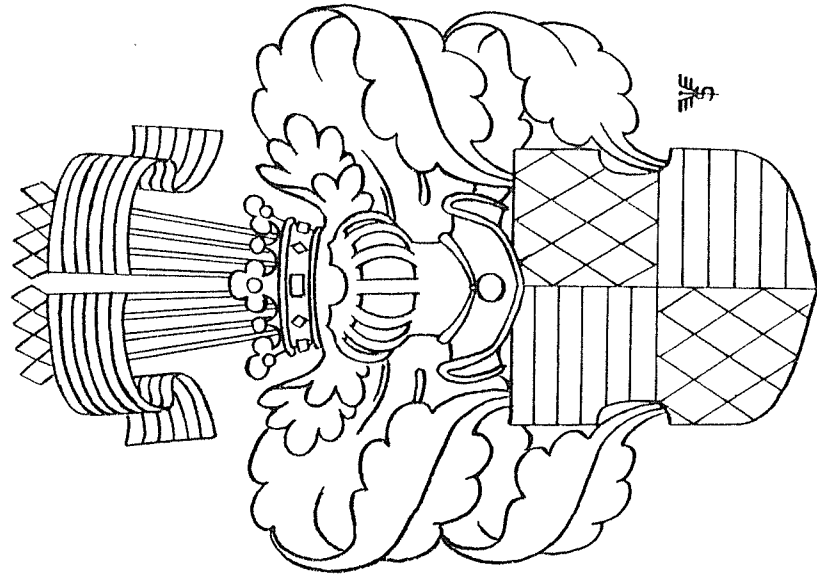
K i n s k ý

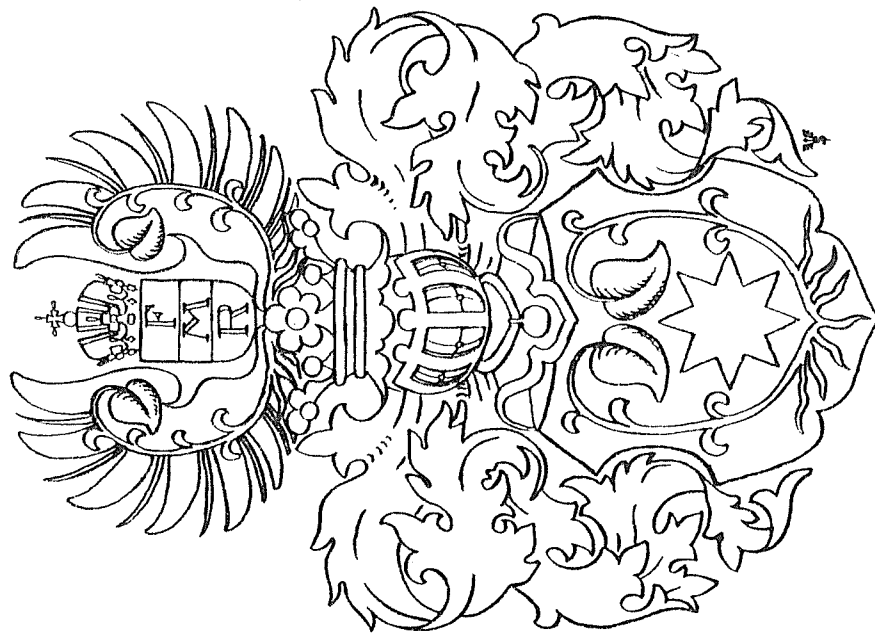
Liechtenstein

Lobkowitz

Mannsfeld

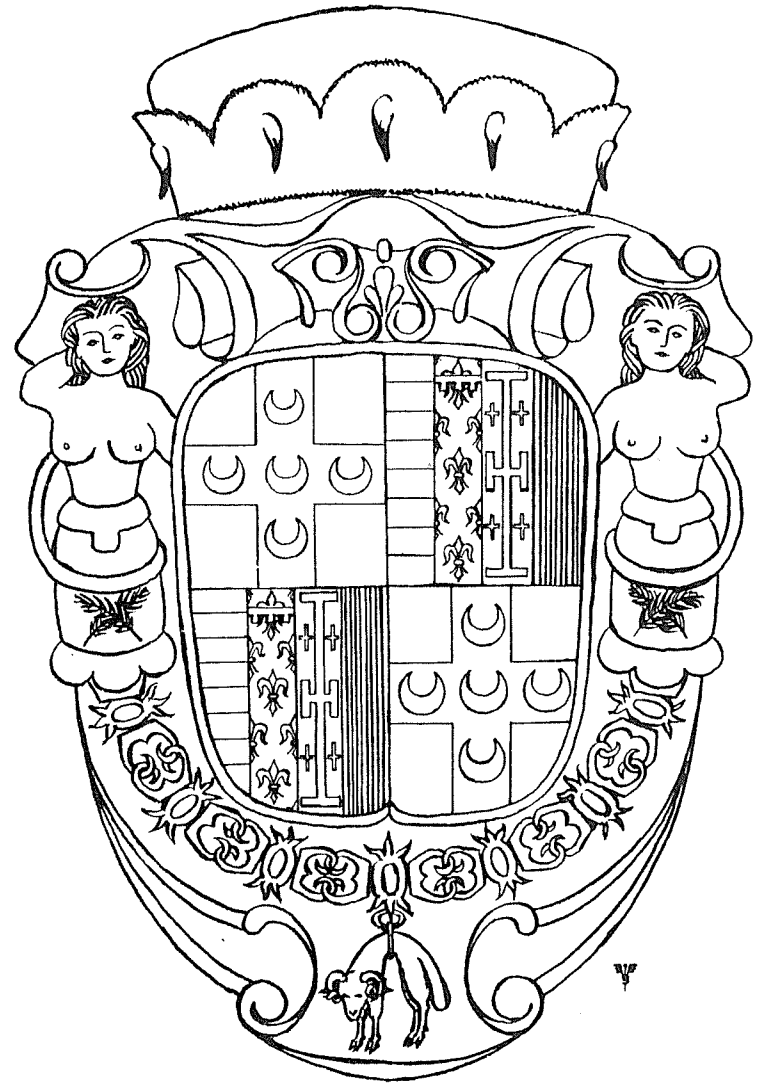
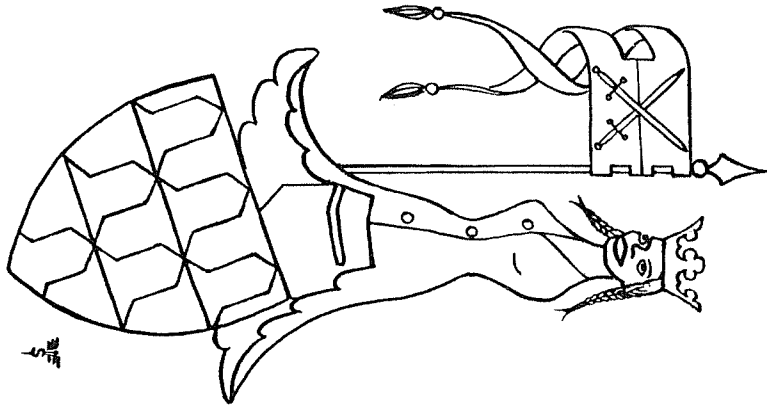

Martinicz

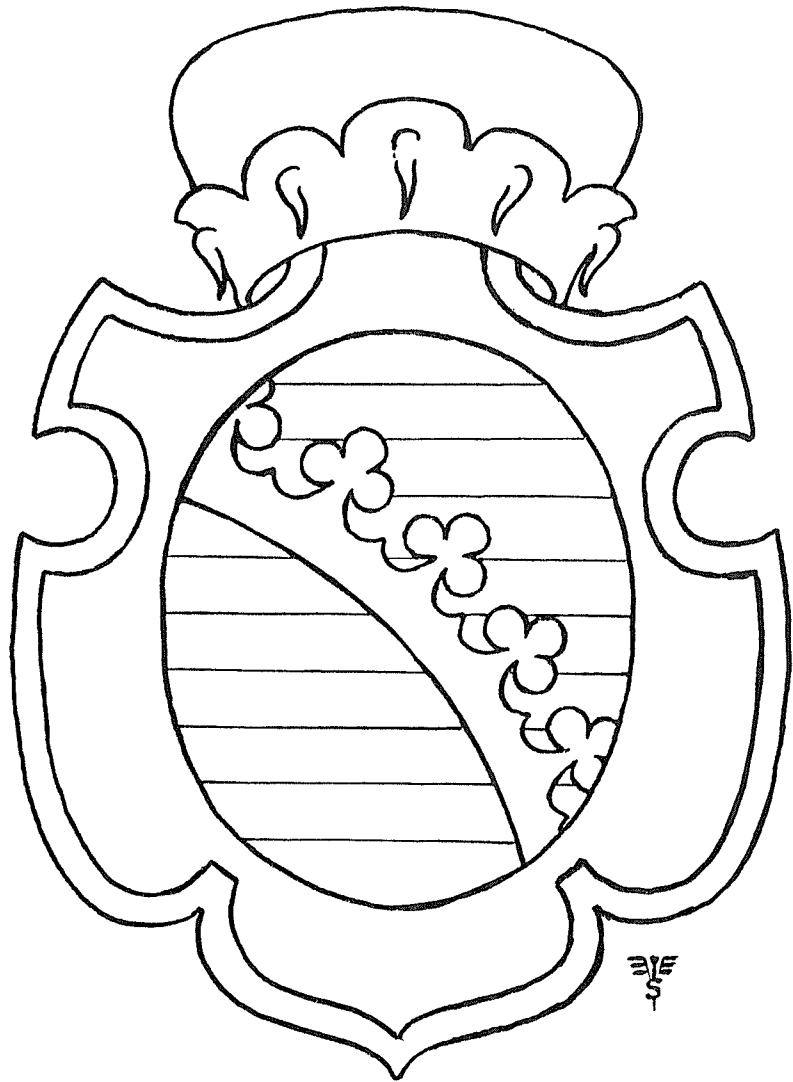
M i c h n a

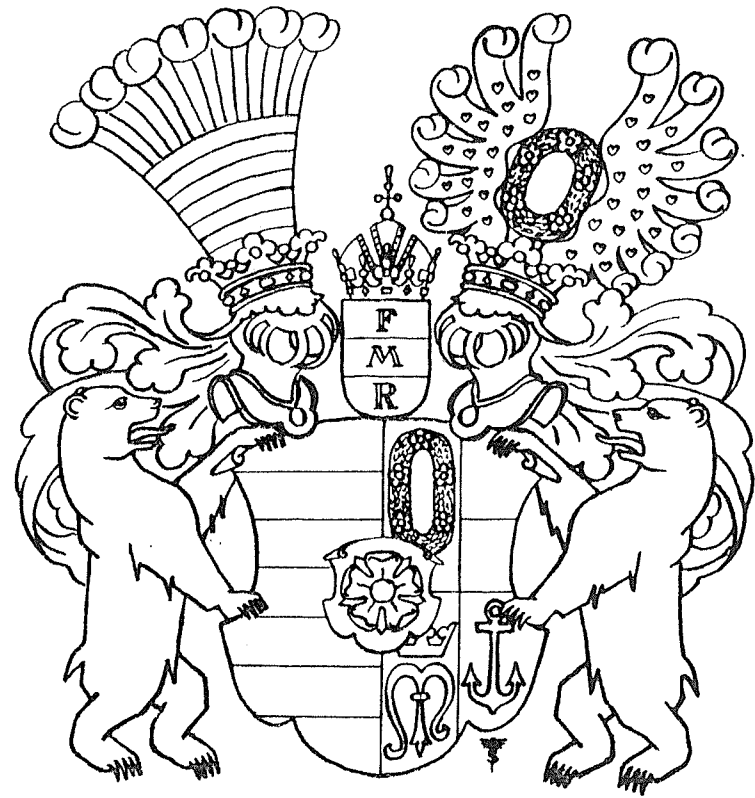
P a p p e n h e i m

P i c c o l o m i n i

S a s k o

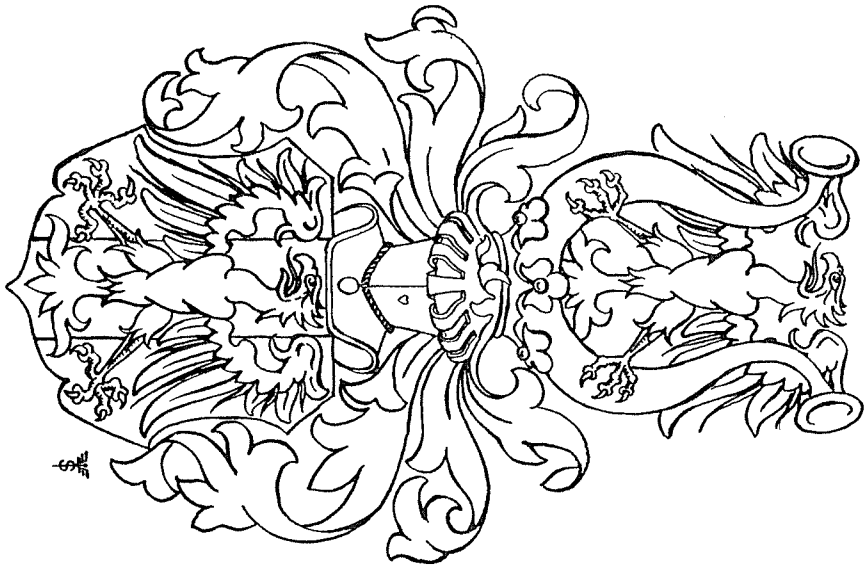

S l a w a t t a

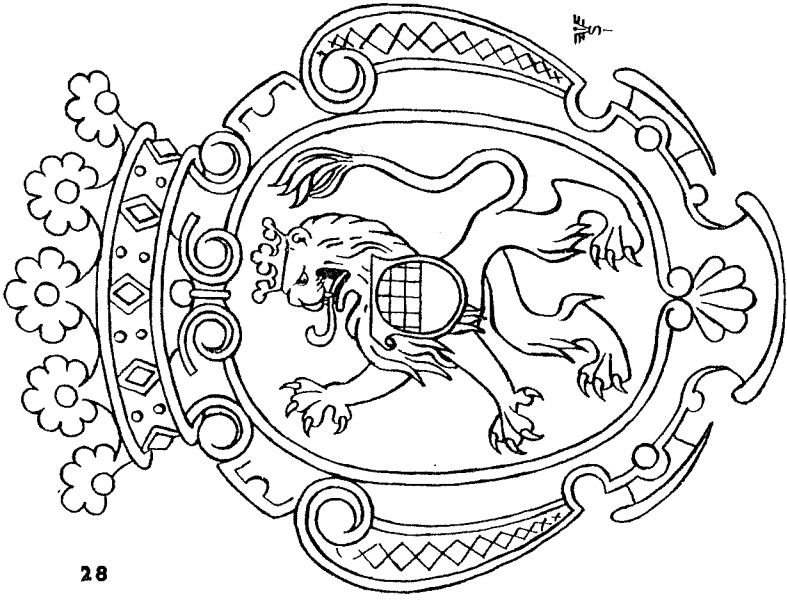
S m i f i c k ý

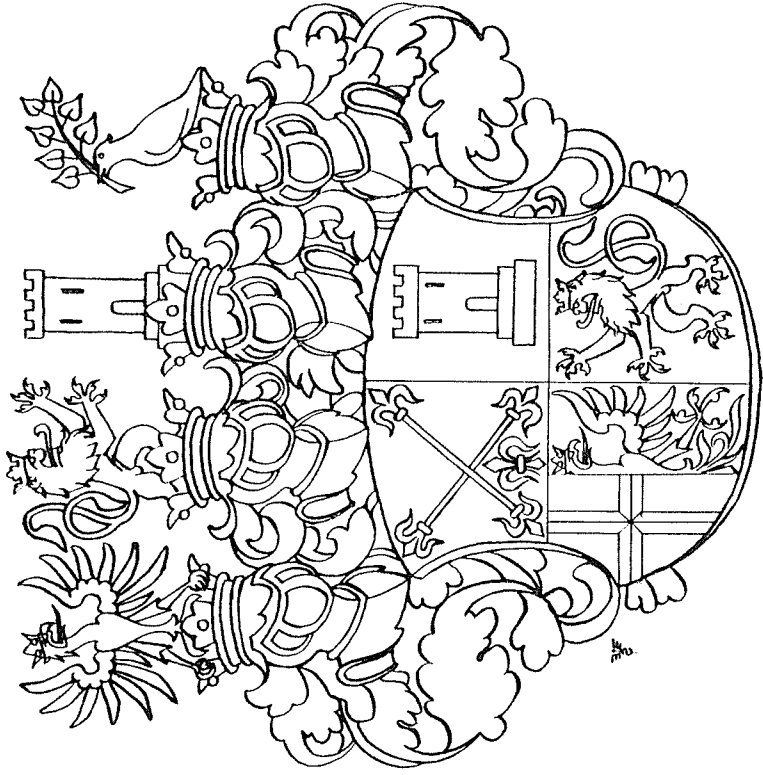
R o u p o v

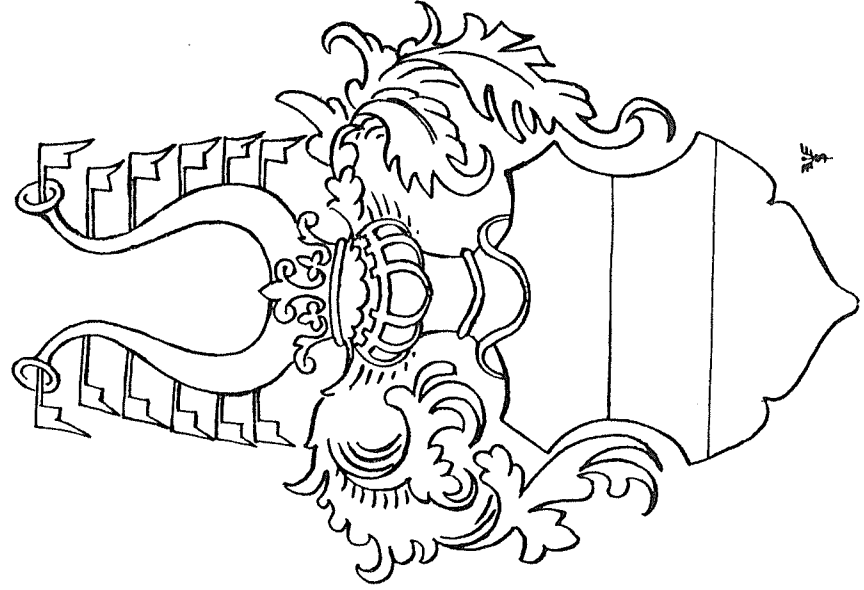
S c h l i c k

Tilly

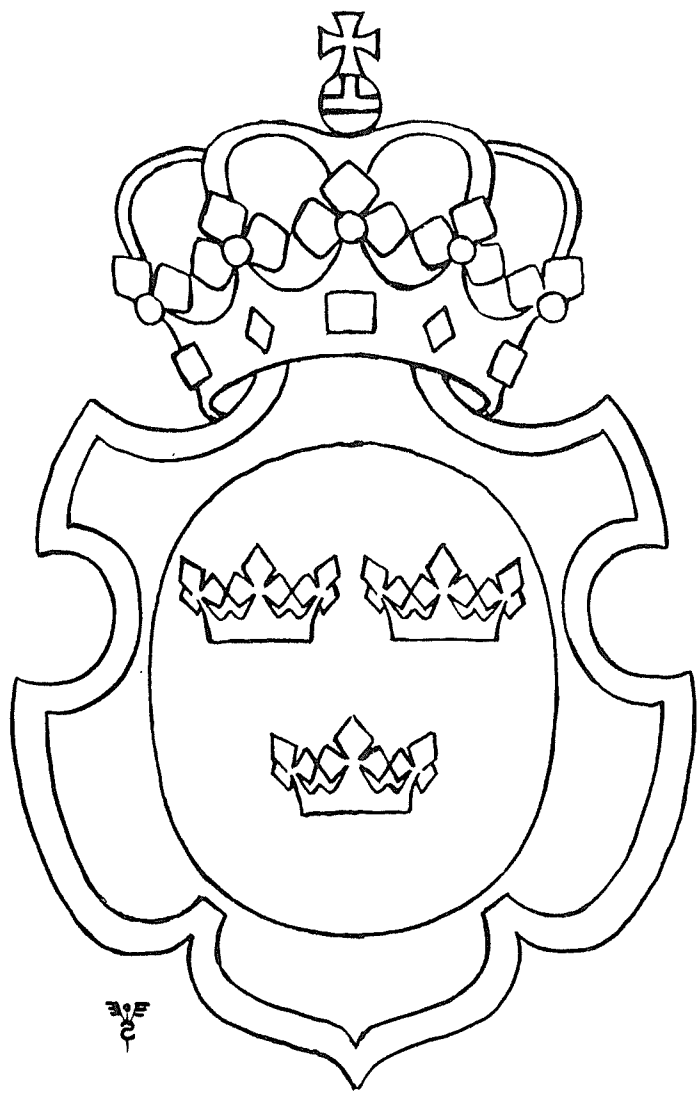
Thurn

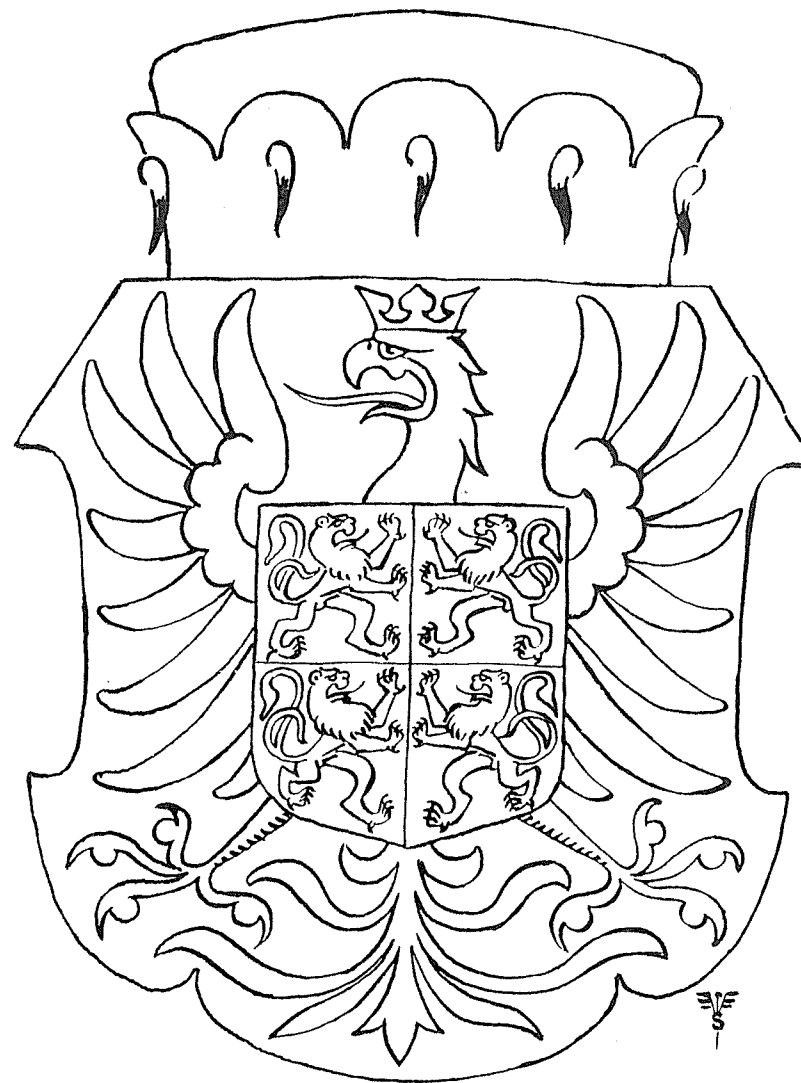
Trčka

Žerotín

Š v é d s k o .

V a l d š t e j n

Tento dvojsešit byl vydán
k š e d e s á t c e
autora kreseb
českého heraldika
V á c l a v a Š t ě c h a

ERBOVNÍ SEŠIT

číslo 6 - 7, listopad 1970

Vydala Heraldická sekce Klubu vojenské historie při Vojenském
historickém ústavu Praha, Praha - Žižkov, U Památníku 2.
Tištěno jako rukopis, vydáno pro vlastní potřebu.
Odpovídá Dr Zdeněk M. Zenger s redakční radou.
Text Alfred Christian Wierer.
Kresby Ing Václav Štěch.